Zalai Károly

A ló másik oldalán

'Franz Marc regénye'

Első rész

1.

1916. március 4. kora reggel volt és nagy csend. Majdhogy nem idillikus tavaszi hangulat, Jean Lemalles tüzér néha még távoli madárcsicsergést is hallott. Sőt, mintha egyszer virágillat kúszott volna az orrába. Ha nem a lövészárokban fekszik, mocsokban, vérben és állandó halálfélelemben, már több mint tizennégy hónapja, akkor talán még el is lágyul. *Előző nap, néhány kilométerrel arrébb, déltájban a tüzérségi tűz vad tánccá erősödött. Körülöttük megszakítás nélkül lobbantak föl a lángok. Fehér, fekete és sárgás füstfelhő keveredett egymással. S eközben tucatszám csiripeltek a sajátos hangú, kanárimadarak énekére emlékeztető gyújtógránátok. A légvédelmi ágyúk fehér gombolyagok hosszú zsinórjait húzták a levegőbe, a repeszdarabok meg itt-ott fütyülve csapódtak be a szántóföldbe. A lármát olykor egy-egy 38 centiméteres gránát hatalmas becsapódása bömbölte túl. Aztán repeszfelhők söpörtek végig. A gyújtógránátok sűrű, tejfehér felhőket vetettek a magasba, s tűzkévék zuhogtak belőlük a földre. Sokáig mereven bámult ebbe a lángoló boszorkánykatlanba, melynek látható végvonalát a gépfegyverek szúró torkolattüze képezte. Az emberi fül már képtelen volt meghallani e lövedékek ezernyi formában zsongó méhraját, amely ott kavargott fölöttük. Arra gondolt, támadásukat, melyet félórás pergőtűz készített elő, már a kezdet kezdetén szétzúzta ez a hatalmas elhárító tűz. Gyors egymásutánban két hihetetlen erejű dörrenés nyelte el az egész hangzavart. A lehető legnagyobb kaliberű aknák robbantak. Egész törmelékmezők repültek a levegőbe, örvénylettek a magasban, és pokoli robajjal zuhantak le a földre. Lángoló függöny emelkedett a magasba, ezt egyik pillanatról a másikra felhangzó, korábban soha nem hallott bömbölés követte. Iszonyú, mennydörgés reszkette meg a földet, olyan, hogy még a legerősebb lövegek hangját is elnyelte a morajlása. Mögöttük számtalan löveg kezdett megsemmisítő, óriási erejű bömbölésbe, olyan félelmetes volt, hogy emellett még az eddig átélt legnagyobb csaták is csak gyerekjátéknak tűntek. Előttük füstből, porból és gázból álló átláthatatlan fal keletkezett. Nehéz gránátvetőik az elülső lövészárkok mögött tömegesen készenlétben álltak, és 8.25-kor léptek működésbe. Látták, amint hatalmas, egymázsás aknák magas ívben szelik át a levegőt, és odaát vulkánikus erejű robbanásokkal zuhannak a földre. Becsapódásaik nyomán magasba spriccelő kráterek láncolata alakult ki. A láthatatlan ellenséggel néhány*

méternyi távolságból lövéseket váltottak. Bátorság kellett hozzá, hogy a kattogó becsapódások közepette, melyek ostorcsapásként szaladtak végig a mellvéd homokján, valaki egyenesen tartsa a fejét. Néha elhallgatott a tüzérség; ilyenkor hallani lehetett néhány géppuska kelepelését, valamint távoli kézigránátok tompa durranását. Milyen félelmetes a sors! A pár kilométerre lévő Braquis nevű faluban született, de most úgy érzi, hogy a falu és az akkori élete fényévekre van tőle. Egyébként pont azért vezényelték ide, mert abban bíztak, hogy jól ismeri a terepet, tudja, hol vannak a közeli patak gázlói, és a rejtett csapások az erdőben, ahol a friccek titokban átjuthatnak. Azt persze nem vallotta be az ezredparancsnoknak, hogy miután Párizsba került a nevelőszüleihez, csak néhányszor tért vissza ide. Bár nyilvánvaló, hogy a környék nem sokat változott, a lövészárokból az erdő ugyanúgy néz ki, mint régen, és a patak is ugyanott folydogál.

Azért is örült, hogy ide vezényelték, mert az északi fronton, úgy hullottak az emberek, mint legyek. Azt is rebesgették, hogy itt nem olyan harciasak a németek. Bár percek alatt megváltozhat minden. Aknavetős lett, de pár órája csendes a fegyvere, inkább csak az ellenséget figyeli, hátha gyanús mozgást észlel odaát. De nyugalom van. Úgy tűnik, a másik oldal is a sebeit nyalogatja. Végül is szerencsésnek mondhatja magát; erre jött rá az elmúlt napokban. Megúszta az első véres yperni csatát, mert akkor kapta épp a hevenyészett kiképzést. Mire odavezényelték, már vége lett a harcnak, amely mindkét oldalon hatalmas áldozatokat követelt, és szinte semmi eredménnyel nem járt. A második csata előtt, meg átvezényelték Verdun közelébe, így azt is megúszta. Mert biztosan otthagyta volna a fogát az áprilisi ütközetben, ahol a rohadék németek gázt is bevetettek. Állítólag több százezer ember halt meg a csatatéren. Azóta ezen a fronton szállítják őket ide-oda, attól függ, hol akarnak áttörni a németek. De most, hála istennek, nem történik semmi. Ilyenkor aztán elárasztják az emlékek, főként a gyerekkorából. Nyilván azért, mert a szomszéd faluban született. Olyan apróságok bukkantak föl az emlékeiben, amelyekre azelőtt sohasem gondolt. Például újra meg újra fölvillan előtte az a pár óra, amikor átosont a szomszéd kovácshoz.

Aznap a párizsi rokonokat: Gaston bácsit meg Yvonne nénit várták ebédre, ezért a legjobb ruháját kellett fölvennie. Nagy nap volt ez, mert soha, senki nem járt náluk azelőtt vendégségben. A szülei titkolóztak, és nem árulták el, hogy az anyukája távoli rokona és a férje mi célból érkezik. De ő valahogy gyanította, hogy a dolog vele függ össze. Ugyanis az anyja kétszer is megfésülte, s állandóan a szegényes ruháját igazgatta. Már nagyon idegesítette a dolog, ezért aztán a készülődés zűrzavarát kihasználva, átszökött a szomszédba. Ott állt az udvaron, és − mint

mindig − azt nézte félelemmel telve, ahogy Chénier bácsi lovat patkolt. Soha nem tudta megérteni az öreg magabiztos bátorságát, ahogy egymás után kézbe kapta a hatalmas állat lábait, mely fújtatott, fenyegetően szuszogott és haragosan nézett. Ő meg, mintha nem hallott volna semmit, határozott mozdulatokkal leszedte a régi patkót, lekaparta és lenyesegette a patát. Repült közben a szaru, aztán kézbe kapta az új vasat, amit a segéd előzőleg vörösre hevített, és átkalapált. Amikor végre lehűlt, az öreg villámgyorsan fölszögelte.

Jean minden alkalommal úgy érezte, hogy csak egy rossz mozdulat, és valami rettenetes történik: a ló megrúgja vagy megharapja a bácsit, aztán pedig menekülés közben még agyon is tapossa. De nem történt ilyesmi. A patkolókovács rendbe hozta mind a négy patát, és amikor elkészült, megveregette a ló hátát meg a fejét, és ha olyan kedve volt, néha elbeszélgetett a gazdával. Majd szólította a következő kocsist, amelyik általában az udvar végében várakozott a lovával. Ő meg, miként szokta, ott lábatlankodott az öregnél. Már megkapta az aznapra járó patkóját, ami állítólag szerencsét hoz az embernek. Odahaza már egy vödör tele volt velük, az anyja mindig ki akarta dobni, de ő nem engedte, mert féltette a szerencséjét. Titokban tényleg hitt abban, hogy a patkók segíteni fogják az életben. Persze akkoriban olyasmikre gondolt, hogy majd jó jegyeket kap az iskolában meg szép ajándékot karácsonyra, és ha a távolabbi jövőre gondolt, abban reménykedett, hogy nagy háza, jóra való felesége és sok pénze lesz. Hogy mi a gazdagság, akkoriban pontosan nem tudta volna leírni. Tele kamrát, sok jószágot, nagy földet képzelt el, ami mind az övé. Csak a lovakkal állt hadilábon, arról sohasem ábrándozott, hogy abból is sok lesz neki, mint a közeli kastély grófjának. Ő ugyanis rettenetesen félt tőlük. Szóval, ő el nem tudta volna képzelni, hogy lovai vannak meg istállója, ahol több ilyen félelmetes állat ácsorog.

Nem árulta el senkinek, de amolyan bátorsági próbaként járt át a szomszédba a kovácshoz. Az volt ugyanis a titkos célja, hogy egyszer majd odamegy a ló közelébe, és megveregeti a patás félelmetes pofáját. Ó, mennyiszer járt már olyan közel, hogy csak a kezét kellett volna fölemelni, s megszületik az oly nagyon várt mozdulat. De mindannyiszor inába szállt a bátorsága. A lovak valahogy sunyin nézték azokkal az óriási, gonosz szemükkel, a bőrük idegesen rángott, dobbantottak, félelmetesen nyögtek, érezni lehetett rajtuk az indulatos feszültséget. Általában már akkor horkantottak egyet, ha közeledett, egyik-másik vadul ránézett, sőt még a lábát is fölemelte, rúgásra készülve. Mintha lett volna valami, amit csak a lovak láttak rajta, és fölidegesítette őket. Ráadásul nyolcéves

korában a patások még hatalmasabbnak látszottak, hiszen Jean épp a szügyükig ért. Ő volt a legkisebb az osztályban, gúnyolták is érte.

Ezen a napon a nem messze lévő Herméville-en-Woëvre-ből érkezett egy kocsis patkolásra a kovácshoz. Jean jól ismerte a gazdát, ő hozta nekik minden ősszel a szenet. A lova öreg volt már, és Jean abban bízott, hogy vele talán sikerül megcsinálni a bátorsági próbát. Arra gondolt, ha egyszer meg meri érinteni az egyiket, akkor minden jóra fordul az életében, és a lovak örökre békét kötnek vele. Chénier bácsi az állat hátsó lábaival kezdte. Jean örült ennek, mert arra gondolt, hogy amikor a ló majd hátranéz, ő villámgyorsan megérinti a pofáját. Ott álldogált tehát, de közben elfogyott a bátorsága. Aznap mintha túl gyorsan dolgozott volna az öreg. Már majdnem készen volt, de Jean nem mert közeledni. Ó, mennyire szégyellte magát, hogy ilyen anyámasszony katonája! Pedig már alig volt ideje. De aztán összeszedte magát, remegő lábakkal, dobogó szívvel odalépett a lóhoz. Valószínűleg a szemét is becsukta, mert egyszer csak hatalmas üvöltésre és nyihogásra tért magához, szinte félálomból fölriadva. Nem is tudta, mi történt. A kovács a földön ült, a ló, az a vén gebe, meg úgy nyerített és toporzékolt, mintha megveszett volna. Jean, üvöltötte magából kikelve a kovács, fél centire volt a patája a fejedtől. Nem megmondtam, hogy ha dolgozok, ne gyere ilyen közel!? Jean erre keservesen sírni kezdett, a kovácsnak meg azon nyomban elszállt a haragja. No, nem történt semmi baj, jött oda hozzá, barackot nyomott a fejére, s megint adott neki egy patkót, aznap a másodikat. Jean később mindig arra gondolt, hogy talán a második patkó miatt alakult ilyen szerencsésen az élete.

2.

Jeannak nemrégiben jutott először az eszébe, hogy azon az őszön meg is halhatott volna. Ha pár centivel előbbre van a feje, mert mondjuk nagyobbat, bátrabbat lép, vagy éppen korábban jut az elhatározásra, hogy most végre megpróbálja megsimogatni az állatot, akkor a ló patája pontosan a fejét találja telibe, és meghal. De a Jóisten úgy döntött, hogy megmenti. Pár centi választotta el a haláltól. Mint mostanában oly gyakran. Hány repesz csapódott be már a közelébe, hányan fetrengtek mellette kilógó belekkel, de ő még csak meg sem sebesült. Egyszer pont a nadrágcsatját találta telibe egy jókora repesz. Mintha gyomron vágták volna, úgy fájt neki, de nem sebesült meg, egy karcolás sem esett rajta. Ez a lóval történt eset volt az első az életében, amely alapján hinni kezdett abban, hogy szerencsés csillagzat alatt született. Mert pár órával később még valami történt, ami teljesen megváltoztatta az életét, s akármennyit

töprengett rajta, arra a véleményre jutott, hogy újabb szerencse érte. Hatan voltak testvérek, és ahogy mondani szokták, szegények voltak, mint a templom egere. Nem éheztek ugyan, de apja és anyja látástul-vakulásig dolgozott, csak azért, hogy meglegyen a mindennapi betevő falatjuk. Másra nem nagyon futotta a pénzből. Később, már Párizsban, azon is sokat gondolkodott, vajon miért különbözött annyira a testvéreitől. Miért pont ő kapta a legtöbb sütnivalót. Mert amíg testvérei csak bukdácsoltak az iskolában, neki kezdettől fogva jeles volt a bizonyítványa. A tanító meg a pap is azt bizonygatták a szüleinek, hogy nagy kár lenne, ha a tehetségét nem kamatoztatná valahogy. De hát miként tanulhatott volna tovább!? Erre egy fikarcnyi esélye sem volt.

Odahaza persze nem mesélte el, hogy majdnem fejbe rúgta a ló. Úgy játszadozott később a többiekkel, mintha mi sem történt volna. De egy jó órába tellett, amíg megnyugodott. Nem sokkal később meghallották, hogy megáll egy kocsi a házuk előtt, amivel a vendégeknek kellett érkezni. Még a szomszédok is az utcára tódultak, olyan szokatlan esemény volt ilyesmi a faluban. Jean még soha nem látott ilyen elegáns urat meg hölgyet. Mindenki kapott szépen becsomagolt ajándékot. Ő egy fából faragott lovat, és úgy tett, mintha nagyon örülne neki, de szinte azonnal az öccsének ajándékozta. Anya távoli rokona, a párizsi néni piros ruhát és nagy kalapot viselt, és az ebéd közben állandóan őt nézte, ami Jeant nagyon zavarba hozta. A vendégek a párizsi életről meséltek, a szülei pedig egész idő alatt kínosan feszengtek, és csak bólogattak. Ebéd után almás süteményt ettek, ami az anyukája specialitása volt. A vendégek roppantul dicsérték, bár a vendég néni alig evett belőle. Ezután kiküldték őket játszani az udvarra, és a szülei egyedül maradtak a látogatókkal, akik nem sokkal később hazaindultak, miután megérkezett a kocsi, ami az állomásra vitte őket. A búcsúzás után valamennyien az utcán álltak, és addig integettek, amíg a konflis el nem tűnt a dombok mögött. Aztán lefekvés előtt az apja kihívta őt az udvarra. Jean először arra gondolt, hogy a kovács elmesélte a délelőtt történt esetet, s most megkapja az érte járó büntetést. De amikor félénken az apjára nézett, azonnal látta rajta, hogy valami másról van szó. És jól gondolta, mert az apja megsimogatta a fejét, s megkérdezte, mit szólna ahhoz, ha Párizsba költözne a néniékhez. Arról van ugyanis szó, nyögte, s nagy szünetet tartott, mert láthatóan nehezére esett neki a mondandó, hogy a bácsiéknak nem lehet gyerekük, és a néni úgy gondolta, mindenkinek jobb lenne, ha közülük valaki odaköltözne hozzájuk. Mi rád gondoltunk, mondta halkan az apja. Ott jó iskolába járhatnál, talán még gimnáziumba is. De ha nem érzed jól magad, bármikor visszajöhetsz, így állapodtunk meg. Nos, mit szólsz hozzá? Jean,

nem sokat gondolkodott, szinte azonnal bólintott. Az apja újra megsimogatta a fejét, ami csak nagy ritkán történt meg, aztán bementek a házba, és ő odabújt a helyére, az öccse mellé.